

הרב משה ליב הכהן הלברשטט

פרשת וישלח

נהול מלחמה רוחנית

"ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה" (בראשית לב, ט).

שלשת האסטרטגיות של מלחמה פיזית

התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון לתפלה ולמלחמה, לדורון, ותעבר המנחה על פניו, לתפלה, אלהי אבי אברהם, למלחמה, והיה המחנה הנשאר לפליטה (רש"י שם).

ויש בה עוד רמז לדורות, כי כל אשר ארע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז בדרך של צדיק, שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהנצל (רמב"ן בהקדמה לפרשת וישלח).

מה הן האסטרטגיות של מלחמה רוחנית?

התורה הקדושה מלמדת אותנו איך לנהג בכל שנות הגלות הארכה. כאשר באים עלינו האויבים במלחמה פיזית, לפגוע בנו, בעם ישראל, הרי עלינו לאחז בדרך של צדיק, בדרך של יעקב אבינו, ולנהל את המערכה על ידי שלשת האסטרטגיות, תפלה, דורון ומלחמה. אולם מה עלינו לעשות ואיך עלינו לנהג כאשר אנו נצבים לפני מלחמה רוחנית, גזרות שמד, אסור על למוד התורה וקיום מצוותיה, כפיה לעבוד עבודה זרה?

מדוע לא ברח יעקב משרו של עשו?

"ויותר יעקב לבדו, ויאבק איש עמו עד עלות השחר. וירא כי לא יכל לו, ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. ויאמר שלחני פי עליה השחר, ויאמר לא אשלחך פי אם ברכתני. ויאמר אליו מה שמך, ויאמר יעקב. ויאמר עוד שמך פי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. וישאל יעקב ויאמר, הגידה נא שמך, ויאמר למה זה תשאל לשמי, ויברך אתו שם... ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו" (בראשית לב, כה-לב).

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו... ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו", מדוע נשאר יעקב במקום ונאבק עם האיש? מדוע אינו מציל את עצמו על ידי דרך מלחמה של לברח ולהנצל? התשובה היא, שכאן לא מדבר במלחמה פיזית, כאן מדבר במלחמה רוחנית מול מלאך, מול שרו של עשו, "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", ולמלחמה רוחנית יש אסטרטגיות אחרות, שונות ממלחמה פיזית, וכאן באה התורה ומלמדת אותנו איך מנהלים את אותה מלחמה רוחנית, שהחלה בין שרו של עשו ליעקב אבינו, ונמשכת לארץ הדורות.

צדיקים נזהרים בגזל אפלו בדבר מועט

"וינתר יעקב לבדו", אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים, מפאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל (חולין צא.).

מסביר ה"בן יהוידע": נראה לי בסיעתא דשמיא הפונה, שהם מחמירין על עצמן שלא לגזל אפילו דבר מועט דלא קפיד אינשי עליה, כגון ליקח קיסם מן אגודה של עצים וכיוצא בזה, כי נחשב אצלם דבר זה לגזל, ולכן הם מיקרים ממונם בביתם שלא לאבד אפלו דבר מועט, כהא דחזר על פכים קטנים שאין נחשבים לכלום לפי עשרו, כדי ללמד את בניו ובני ביתו שלא יזלו בגזל שהוא דבר מועט דלא קפדי אנשי עליה, בראותם שהמזון חשוב אצל בעליו, דאפילו שהוא עשיר גדול סיפן עצמו לחזר לבדו להביא פכין קטנים דאין חשובין כלום לפי עשרו, ולכן גם הם יהיו נזהרים בגזל אפלו בדבר מועט לקח קיסם מאגודה של עצים, ולא יהיו מורין היתר לומר אין זה חשוב אצל בעליו כלום.

האסטרטגיה העקרית במלחמה רוחנית היא מאבק ללא פשרות

יעקב אבינו העביר כבר את כל הפלים החשובים, הוא הניח את כל המטען הרוחני הגדול במקום מבטחים, אבל הוא חוזר להביא את הפכין הקטנים שנשארו בעברו השני של הנחל. "והיה עקב תשמעון, אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון" (דברים ז, יב. ורש"י), יעקב אבינו חוזר כדי להביא את הפכין הקטנים שנשכחים לעתים קרובות, את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, את אותם דברים קטנים בהם נוטים אנשים לזלזל, "ויאבק איש עמו" כאן בא שרו של עשו, היצר הרע, מפאן בדיוק מתחיל המאבק, וכאן באים שליחיו בכל הדורות ופותחים במלחמה רוחנית, מתחילים להלחם על המצוות הקלות, על הפכין קטנים, ומלחמה רוחנית איננה עונש משמים, אלא נסיון משמים לראות האם אנו באמת דבקים בתורה ובמצוות, דבקים בהקדוש ברוך הוא, המבחן האמתי הוא בפכין הקטנים, המראים עד כמה הדברים באמת חשובים בעינינו. "ויאבק איש עמו", האסטרטגיה העקרית במלחמה רוחנית היא המאבק, יעקב אבינו לא בורח, יעקב נאבק בשרו של עשו פנים אל פנים, מלחמה של ממש, על מנת להכריע את האויב, כאן מלמדת אותנו התורה הקדושה לדורות איה מנהלים מלחמה רוחנית, נאבקים ללא פשרות, "ויאמר לא אשלחה כי אם ברכתני - הודה לי על הברכות שברכני אבי שעשו מערער עליהן" (רש"י), יעקב אבינו לא מרפה מהמאבק הרוחני עד לכניעה מחלטת של שרו של עשו, שיודה לו על הברכות, שיניף דגל לבן, במאבק רוחני לא מרפים עד לכניעה מחלטת של האויב הרוחני, "ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו" - מדרש אגדה (בראשית רבה עח, ה) ויזרח לו לצרכו, לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) "שמש צדקה ומרפא בכנפיה" (רש"י), יעקב אבינו נפצע במהלך מאבקו עם המלאך אבל לא הרפה, וכשזרחה השמש הוא נרפא מפציעתו, כך גם במלחמות הרוחניות לארה הדורות, אנו נפגע רוחנית, אנו נאבד חלקים מעמנו במלחמה רוחנית עקשת, עם ישראל יצלע על ירכו, אבל כאשר תזרח השמש של התורה, כאשר תזרח שמש של היהדות, "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים" (ישעיהו ל, כו), או אז, ירפא עם ישראל מצליעתו הרוחנית, ו"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו יא, ט).

ההבדל בין חנכה לפורים

הקדוש רבי אלחנן וסרמן הי"ד כותב (במאמר "אומר אני מעשי למלך" ח-יא), עלינו להתבונן מה עשו אבותינו בשעת גזרת השמד. ומצינו שני ימים טובים שנקבעו לדורות לזכר הנסים, שנצלנו מגזרות המן ואנטיכוס. ויש הפרש בין שני ימים טובים אלו, שיום הפורים נקבע ליום משתה ושמחה, וימי חנכה אינם ימי משתה ושמחה, רק להודות ולהלל. וטעם ההבדל הזה פירש בלבוש, מפני שגזרת המן הייתה על הגופים להשמיד, להרוג ולאבד, ולא נזכר כלל שהיו יכולים להנצל על ידי עזיבת דת, אבל גזרת אנטיכוס הייתה רק על הנפשות, כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. ועתה נחזי אגן [נתבונן אנחנו] מה עשו אבותינו אז, באיזה אמצעים אחזו כדי להנצל משתי הגזרות. ומצינו בגזרת המן, לך פנוס את כל היהודים וצומו עלי "עוד" ותפל אסתר אל רגלי המלך ותתחנן לו... אבל לא עלתה על דעתם להלחם בזרוע נגד המן, ואין לאמר הטעם, מפני שידעו שאין פח בהם לעמד נגד האויב, זה אינו כלום, שהרי היו בהן נביאים, ואלו ידעו כי הוא רצון ה' להלחם נגד המן, ודאי היו מוסרים עצמם להריגה. והרי גם החשמונאים היו מעטים נגד רבים וחלשים נגד גבורים ובכל זאת לא נמנעו מלהלחם, אלא ברור, כי בימי המן ידעו, כי לא זו הדרך להלחם בזרוע ואחזו רק באמנות אבותיהן לצעוק אל ה'. אמנם בגזרת אנטיכוס, אף כי בודאי גם כן התענו והתפללו לה', בכל זאת לא הסתפקו בזה, אלא חרפו נפשם למות במלחמה ממש. וצריך להבין טעם ההבדל הזה.

הסימנים להבחין בין מעשי ה' למעשי שטן

יש להבין ולידע, כי אף שבכל הארץ משפטיו ואין עוד מלבדו כתיב, אבל בשעה שמדת הדין מתגברת מאד, לפעמים נתנה רשות לשטן ללחום נגד הקדוש ברוך הוא כביכול. (עיין סוף מסילת ישירים דבריו בהקדמה לקל"ח פתחי חכמה, בענין גזירות ת"ח, וברמב"ם רפ"ט מהלכות תשובה). ונמצא שישנם שתי מיני הנהגות: (א) מעשי ה' (ב) מעשי שטן. וכן הגזרות על ישראל הן בשני האופנים, ובכל גזרה צריך להבחין מאיזה אופן היא. וסימני הבחינה בזה, שאם הגזרה היא על הגופות, כבימי המן! זוהי מעשה ה'. ותכליתה היא להחזירנו למוטב, וגדולה הסרת הטבעת, ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח. אבל אם הגזרה היא על הנפשות ותכליתה היא להעביר ישראל על דתם ולא להחזירם למוטב, אין זה מעשה ה', כי אם מעשה שטן, וכדי להחליש פח השטן דרוש שישראל ימסרו עצמן להריגה, במלחמה ממש...

העצה האמתית והעצה המעשית למלחמה בעמלק ושתפיו

ולפי זה, בימינו אשר זרע עמלק מתגברים מאוד אצלנו, והדבר ברור כי הוא מעשה שטן, העצה האמתית היא להלחם נגדם בזרוע ממש, במסירת נפש להריגה. אבל כמדמה כי לפי המצב פעת קשה לקים העצה הזאת בפעל, כי כל מלחמה דורשת שרי צבא לעמד בראש העם, להורותם איך להתנהג, ואנחנו יתומים נותרנו, כי אנשי אמונה אבדו, ופסו עומדי בפרץ במסירת נפש. אבל אם אין בנו פח להלחם נגד עמלק ושתפיו באפן ישר, אפשר ואפשר לנו לנהל את המלחמה בעקיפין, וגם בזה אנו צריכין להקשיב לעצת התורה באיזה אופן ללחום.

"וילחם עם ישראל ברפידים", ופרשו חכמינו זכרונם לברכה, שגרמו לנו בזה, מפני מה היה פח בעמלק להלחם עם ישראל, שרפו ידיהן מדברי תורה, ואם כן, כל מה שמתגבר אצלנו הרפיון בדברי תורה, מתגבר פחו של עמלק, ולהיפך, אם נתחזק בלמוד התורה, יחלש פחו של עמלק. ואם כן, עלינו להתאמץ בכל עוז להפיץ למוד התורה, ללמוד לעצמו ולגדל בננו לתלמוד תורה, ולהחזיק בידי אחרים הלומדים, וזהו חצי מות לעמלק.

ומעתה הדרך כבושה וגלויה לפנינו, והפלי זין בידינו וברשותנו, להפיץ דעת תורה ויראת ה' בכל יכולתנו.

ספורים משלים ועובדות מהחפץ חיים משלבים בפרשת השבוע - פרשת וישלח

שכור סלל את הדרך

יש אנשים שמחליטים לחיות על פי אידאליים מסוימים, רק בגלל שאנשים אחרים שהם מכירים חיים על פיהם.

אך כפרי נסע פעם בדרכים בלילה חרפי, וכאשר היה לו קר פהגן, הוא עצר בפנדק באמצע הדרך.

הוא חמם את עצמו על ידי שתית מעט משקה חריף עד שנרדם. כאשר תפס את עצמו והתעורר היה כבר מאוחר מאוד בלילה, ואז התברר לו ששלג כבד פסה את כל הדרכים, כך שהוא לא יכול לדעת לאיזה כוון לנסע. אך מפיון שהוא היה שכור מעט, לא רצה להמתין עד שיאיר היום, אלא רתם את הסוס למזחלת, מתוך תקווה שהסוס ימצא את הדרך הנכונה בעצמו.

הכפריים האחרים שנסעו לאחר מכן בדרך הסלולה בשלג, היו בטוחים שזו הדרך הנכונה המובילה אל העיר, אף אחד מהם לא תאר לעצמו, שאת הדרך הסלולה הזאת, סלל אכר שכור עם הסוס שלו בחשכת הלילה.

רק כאשר זרחה השמש והאיר היום, ראו כלם, שהם תעו עד עכשו בדרכים זרות.

כך גם יאמרו אלו שהתעו על ידי אידאליים זרים, "אך שקר נחלו אבותינו", הדרכים שאבותיהם העבירו להם בירשה, היו דרכים שקריות, "הבל ואין בהם מועיל", כוזבות ומתעות היו אותן הדרכים.

(הרב שמואל גריינימן "מאה סיפורים ומשלים מהחפץ חיים" – תרגום מידיש הרב משה ליב הכהן הלבברשטט) ©

"וַיֵּצֵא אֹתָם לְאֵמֶר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנֵי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לִבִּן גְּרָתִי וְאַחַר עַד עֵתָהּ" (בראשית כח, כ-כב). רש"י מפרש: "גרתתי" בגימטריא שש מאות ושלוש עשרה (תרי"ג). כלומר: עם לבן הרשע גרתי, ושש מאות ושלוש עשרה מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים.